

A BÜNTETŐPOLITIKA LEGITIMÁCIÓS KÉRDÉSEI

Dolgozatom célja a büntetőpolitika legitimációs kérdéseinek rövid felvázolása, a főbb elméletek jellegzetességének, problémáinak bemutatása. Az elméleteknek alapvetően három fő vizsgálati aspektusa rajzolódik ki a szakirodalmak közül. Az első, talán a legnagyobb szakirodalmi háttérrel rendelkező része a büntetőpolitikára ható társadalmi nyomás kérdése. A második aspektus elsősorban a büntető igazságszolgáltatás gyakorlatában megjelenő uralmi viszonyokra, a büntetőpolitika intézményrendszerének hitelességére fókuszál. A másik megközelítés az állami erőszak-monopólium problémáját feszegeti, azaz a rendszet és a büntetés-végrehajtás terén megjelenő piaci szereplők jelenlétének szerepét vizsgálja.

I. A legitimáció fogalmi keretei

Először is megpróbálom tisztázni a legitimáció általam használt fogalmi keretét. A legitimáció mibenléte a politikaelmélet és általában a társadalomtudományok egyik leg-alapvetőbb, és talán legtöbbet vitatott fogalma. A tudományos viták még abban sem értenek feltétlenül egyet, hogy a legitimáció fogalma egyáltalán mire használható, azaz a politikai rendszer mely szereplőinek (vagy csak az egészének), vagy szintjének van egyáltalán legitimációképesége. Abban sincs elfogadott konszenzus, hogy a legitimáció fogalma kizárólag a modern társadalmi és politikai viszonyokhoz kötődnek-e, vagy a politikai fejlődés szintjeitől függetlenül egy hatalmi viszony igazolására is használható fogalom.¹

A legitimitás máig megkerülhetetlen fogalmát Max Weber nevéhez köthetjük. Megfogalmazása alapján a legitimáció lényege, hogy az uralom alatt álló emberek elismerik az uralmon lévők által igényelt tekintélyt, azaz az uralmat jogosnak és érvényesnek ismerjék el. Az elmélet egyik alapja a legitimitáshit, azaz – Weber szerint – a legitimitás belső igazolást igényel. „Magától értetődik, hogy az „uralom” – abban az értelemben, ahogy ezt a szót itt terminusként használjuk – a lehető legerősebben rá van utalva az önigazolásra, vagyis arra, hogy fennállását legitimációinak alapelveire hivatkozva igazolja”.² Pokol Béla Weber legitimációelméletéről írt egyszerű megfogalmazásával élve *legitim egy uralom, ha az adott társadalom elfogadja azt.*³

Bibó megfogalmazása szerint „A hatalom és hatalomgyakorlás igazolt volta, legitimitása végsőleg azon a közmeggyőződésen nyugszik, hogy a hatalmat birtokló személyek egészük-

¹ Bayer 1997 (16-17):33.

² Weber 2009:93.

³ Bihari – Pokol 1992:189.

ben erre hivatottak, a hatalom nevében jelentkező emberi magatartások, helyzetek és parancsok egészükben kötelezőek és ésszerűek, s a hatalmat megtestesítő szabályrendszerek egészükben helyesek és célszerűek, illetőleg szükség esetén ilyenekké alakíthatók.

*Ez a közmeggyőződés a maga zsinórmértékeit néhány általános alapvető rendező elvben szokta kifejezni, melyeknek fogalmazása és hangsúlya, frazeológiája és ideológiája a hellyel és korról változik ugyan, azonban végül mindig a kölcsönösség, a méltányosság, a hűség, a szabadság, az emberi méltóság éppen aktuális követelményeit fejezik ki a hatalom korlátatlanságával és önkényével szemben (...)."*⁴ Ezek a rendező elvek nem jogszabályok, hanem a társadalomszervezés érvényesülő szabályait és viszonyait igazoló vagy bíráló közmeggyőződés megfogalmazásai. Bibó a közmeggyőződés és az alapvető elvek tényleges megegyezését *tartalmi* (érdemi, materiális) *legitimitásnak*, az eljárások formájában kinyilvánított megegyezést pedig *külső, formai legitimitásnak* nevezi. A két fogalom nem elválasztható egymástól, mert míg formai szabályosság minimuma nélkül nincs a legitimitásnak garanciája, addig a rossz és ésszerűtlen hatalomgyakorlás mellett nem maradhat legitim a törvényszerűen létrejött és működtetett hatalom sem.⁵

A kortárs elméletek közül az egyik legnagyobb hatású gondolkodó David Beethem volt, aki a legitimitásnak három dimenzióját különböztette meg. Az első, hogy a hatalom megszerzése és gyakorlása tör-

vényes úton zajlik-e vagy sem. A második, hogy ezek a törvények mennyire igazolhatók a társadalom által osztott normákkal, míg a harmadik meghatározott aktusokban kifejezett társadalmi támogatottságra utal.⁶

A fentiekben bemutatott legitimitációfogalmak bemutatását önkényesen választottam, így nem ejtettem szót Lipset, Offe vagy Habermas gondolatairól. Céloom azonban nem egy rövid eszmétörténeti bemutatás volt, pusztán a fogalomhasználat egyértelműsítésére szolgált. Bayer József megfogalmazása alapján, a különböző elméletek közös fogalmi halmazaként a legitimitáció *az uralom és hatalom jogosságának, illetve a hatalom valamely ténykedésének igazolása.*⁷ Témám szempontjából a legitimitáció legfontosabb fogalmi összetevője a társadalomrészéről *egy belső meggyőződést feltételez*, ami a hatalomgyakorlás jogossága mellett annak *helyességét, erkölcsileg elfogadható mivoltát* is magában foglalja.⁸ A legitimitáció fogalmát ezért úgy értelmezem, hogy a politikai rendszer legitimitása nem elválasztható annak összetevőitől, így a büntetőpolitikát, mint szakpolitikát, illetve az ahhoz kapcsolódó politikai intézkedéseket is legitimitációképesnek tartom. A társadalmak politikai fejlettségének szintjében sem teszek megkötéseteket. Úgy értelmezem, hogy a hatalom legitimitása, igazoltsága minden politikai berendezkedésnek

⁶ Bayer 1996:67; Kovács 2006:24.

⁷ Bayer 1997.

⁸ Bayer 1997:16.

⁴ Bibó 1986:300-301.

⁵ Bibó 1986:300-301.

alapvető sarokpontja, függetlenül attól, hogy a hatalmat igazoló eszmék, ideológiák, illetve a hatalom elfogadottságának megteremtésére, fenntartására használt technikák eltérő képet mutatnak koroktól és kultúráktól függően.

Nem vállalkozom a legitimitáció politikaelméleti vitájában állást foglalni, illetve érvelni egyik vagy másik tudományos megközelítés mellett, így az általam választott legitimitációfogalom politikaelméleti szempontból valószínűleg vitatható, ám ez adja a legjobban használható értelmezési keretet.

II. A társadalmi nyomás és a büntetőpolitika legitimitációja

Kerezi Klára kifejti, hogy a büntetőpolitikát három oldalról megfogalmazódott elvárások rendszere formálja. Az állampolgárok által megfogalmazott igény, azaz a társadalmi nyomás, a szakmai felvetések, elvárások, valamint a hatékony szabályozási igénnyel fellépő közszféra, ami politikai és szakmai elvárások között közvetítőrendszerként működik. Amikor a szakmai elvárások, tudományos ismeretek kevésbé képesek befolyásolni a hármas viszony alakulását, és az egyensúly felborul, akkor a politika populista irányt vesz.⁹ A társadalmi elvárások politikai intézkedésekben való visszatükröződése, illetve a társadalmi érzületre alapozott büntetőpolitika a szakirodalmak egyik legvitatottabb (sokszor nem érzelemmentes) problematikája. A konfliktushelyzet leegyszerűsítve azon alapszik, hogy a szakmai meggyőződések háttérbe szorulnak, és a társadalmi érzületre alapozó indokolatlanul szigorú intézkedések születnek, amiknek ráadásul a haszna is kétséges. Az eltérő nézőpontú szakmai elvárások közös konszenzusa szerint (nem csak hazánkban) a társadalmi érzület döntések igazolásaként való elfogadása alapvetően hibás, és a szigorú, megtorló jellegű büntető intézkedések önmagukban nem oldják meg a problémákat, sőt kontraproduktívak lesznek.¹⁰ Ha a kérdés társadalompolitikai beágyazottságát tekintjük, akkor a szakmai ellenvetés – a klasszikus büntetőpolitikai ideológiákra alapozó populista szemlélettel szemben – érthető, és el is fogadható. Felmerül azonban az a probléma, hogy a politikai döntéshozatal mennyire hagyhatja figyelmen kívül a társadalmi elvárásokat (függetlenül attól, hogy a társadalmi érzületnek mi az alapja), hiszen az a demokratikus politikai rendszer egyik fundamentuma. A társadalom bizalmának csökkenése a jogrendszerrel, az igazságszolgáltatással szemben (a szakmai elvárások helyességétől függetlenül) a rendszer legitimitásvesztésével jár.

Nem célom sem a kriminológia szakmai elvárásait vagy felvetéseit kritizálni, sem a kialakult büntetőpolitikai gyakorlatot megkérdőjelezni, pusztán a politikai rendszer sajátosságából fakadó, természetesnek gondolt jelenségeket magyarázni.

⁹ Kerezi 2002:73.

¹⁰ Hack 2010:34.

Elsőként megpróbálom tisztázni a legitimációs probléma büntetőpolitikára vonatkozó mibenlétét, amit Gönczöl Katalin következő megfogalmazásával próbálok illusztrálni: *„A politika egyre látványosabb, gyors sikereket ígérő megoldásokat vár el. A politikában bűnözéskontrollnak, az ennek eredményeként létrehozható közbiztonságnak kiemelkedően fontos rangja van. A politikusok – szinte párthovatartozástól függetlenül – azt hiszik, hogy a szigorú büntetésekkel és a rend társadalmának ígéretével növelhetik népszerűségüket”*.¹¹ Hasonló gondolatokat fogalmaz meg Kerecsi Klára is: *„A paradigmaváltás nem csupán a bűncselekmény súlyához – arányosságához – való visszatérésben jelenik meg, hanem abban is, hogy a lakosság bűnözési félelmét, mint új büntetőpolitikai racionalitást tételezi a szabályozás alapjául.”*¹² A folyamat, miszerint a szakmai racionalitások helyett a társadalmi elvárások kerülnek a büntetőpolitikai intézkedések alapjául, nemcsak hazánkban, de Nyugat-Európa¹³ számos országában és az USA-ban komoly visszhangot vált ki a kriminológusokból.¹⁴

A társadalmi nyomás mibenléte

A szakirodalom a büntetőpolitikára helyező nyomást a bűnözéstől való félelem (fear of crime) jelenségével, és ezzel összefüggésben az igazságszolgáltatás intézményrendszerével szembeni bizalmi hiány kérdésével kapcsolja össze. Az angolszász kriminológiai szakirodalom igen közkedvelt témája a bűnözéstől való félelem jelenségének vizsgálata. Maga a fogalom úgy írható le, hogy a társadalom bűnérzete és a valós bűnözési helyzet képe eltávolodik egymástól. A jelenség magyarázatára számos elmélet született, melyek bemutatásától most eltekintek. Minden elmélet közös pontja azonban az, hogy eredőjük és megoldásuk is társadalompolitikai kérdéseket vet fel. Az igazságszolgáltatással szembeni alacsony bizalom részben a bűnözéstől való félelemmel kapcsolható össze, de sok más társadalompolitikai aspektusból is értelmezhető. Társadalmi egyenlőtlenségek jellege és struktúrája éppúgy meghatározza a társadalom bizalmi szintjét, mint a bűnözéssel kapcsolatos vélt vagy valós percepciók mértéke. Örkény Antal és Székelyi Mária vizsgálati koncepciója is ebből indult ki: *„[...] a legkülönbözőbb dolgok elosztásának rendszerei és az ezeket szervező intézmények milyen elvek alapján működnek, ezek hogyan biztosítják az állampolgárok számára a dolgokhoz való hozzáférést és az egyéni célok megvalósítását, melyek a társadalmi együttélés szerveződésének legfontosabb szabályrendszerei, és*

¹¹ Gönczöl 2002:197.

¹² Kerecsi 2006:55.

¹³ Nyugaton ez a folyamat kezdete az 1970-es évek végéhez, tulajdonképpen a treatment ideológia válságához köthető.

¹⁴ Farrall S. – Grey E. – Jackson J. 2007; Moore S. – Shepherd J. 2007; Cook C. L. – Lane J. 2009; Van de Walle 2009; Jackson J. 2004; Kury H. – Woessner G. – Lichtblau A. – Neumaier A. 2004.

vajon az emberek és az intézmények értékpreferenciái hogyan viszonyulnak egymáshoz”.¹⁵ A büntetőpolitika társadalompolitikai beágyazottságánál tehát nemcsak a bűnözés reprodukciójára ható tényezőket kell figyelembe venni, hanem a bűn és a büntetéssel szembeni attitűdök alakulását is. A büntetés igazolása, a büntetés céljának megfogalmazása és az azzal szemben támasztott társadalmi elvárások a kulturális és társadalmi környezettől is függenek.¹⁶

A társadalmi nyomás és a bizalmi deficit kényszere

Véleményem szerint az igazságszolgáltatás és a büntetőpolitika társadalmi megítélése nagyon sok szimbolikus tartalommal is rendelkezik. Más szakpolitikákkal szemben jobban szimbolizálja a politikai rendszer egészébe vetett bizalom és morális azonosulás jellegét. A szimbolikus funkciója két dologból táplálkozik. A büntető-igazságszolgáltatás jellegéből fakadóan rendelkezik egy morális tartalommal, bizonyos értemben a társadalom intézményesült igazságérzete jelenik meg benne. A mögötte lévő morális tartalmat Bibó fogalmazta meg érzékletesen: *„Ezek után megállapíthatjuk, hogy miben áll az a különleges erkölcsi színezet, mely a büntetőjogot a többi jogterülettől elválasztja. Az a felháborodás, melyet a büntetőjog intézményessé tesz és levezet, mindig egy valóságos vagy vélt erkölcsi rosszal, büntettel szemben való felháborodás”*.¹⁷ A szimbolikus funkció másik oldala a politikai rendszerben betöltött szerepére utal. Az igazságszolgáltatás ugyanis a politikai rendszer más intézményeivel szembeni bizalmat is meghatározhatja, lévén hogy azok igazságtalanságaival, diszfunkcióival szemben garantálhat a társadalom számára védelmet.¹⁸ A bizalmi probléma visszafelé is igaz lehet, azaz a politikai rendszer más szereplőinek „igazságtalansága”, vagy a szakpolitikai intézkedések az elvártnál alacsonyabb hatékonysága, illetve a társadalompolitikai problémák tünete is lecsapódhatnak az igazságszolgáltatás megítélésében.

A legitimitáció kérdése is akkor válik jelentőssé, ha a rendszer valamilyen értelemben válságba kerül, ha a politikai rend helyessége és igazságossága melletti érvek már nem meggyőzőek.¹⁹ Szabó Miklós megfogalmazásával élve, ha konszolidálatlan állapotok vannak.²⁰ Nem gondolom, hogy az intézményekkel szembeni alacsony bizalom – vagy ha a büntetőpolitika a társadalmi érzületet figyelmen kívül hagyva inkább szakmai elvárásokat venne alapul – illegitimé tenné a politikai rendszert. Sok más szakpoliti-

¹⁵ Örkény – Székelyi 1998:549.

¹⁶ Kerecsi 2009:166.

¹⁷ Bibó 1986:176.

¹⁸ Van de Walle. 2009:22.

¹⁹ Kovács G. 21.

²⁰ Szabó 1989:277.

ka esetén találunk erre példát. De ha a hatalom nem tükrözi vissza a társadalom által vallott értékeket és normákat, úgy az legitimációs deficithez vezethet.²¹ Ez nem jelenti automatikusan a rendszer illegitimitását, de erodálja azt. A nemzetközi kutatások eredményei is azt mutatják, hogy a keményebb büntetőszankciók és a börtönépesség növekedése mindig ott nagyobb, ahol az emberek kevésbé bíznak saját jogrendszerükben.²²

A társadalmi elvárásokat kiszolgáló büntetőpolitika így lényegében a társadalom bűnrizikójára és a bizalmatlanságára adott, szakmailag nem feltétlenül helyes, de természetes politikai válaszreakció. A büntetőpolitika ráadásul az a terület, ahol az intézkedések mögött lévő szimbolikus üzenetek jelentősége óriási lehet. Könnyen növelhetik a legitimitást a szakmai értelemben vett diszfunkciók, viszont máshol csapódnak le, eredményességük (vagy eredménytelenségük) csak hosszútávon mérhető igazán. A szimbolikus üzenetet főleg a klasszikus büntetőideológiában lehet felismerni. Ahogy Nils Christie megfogalmazta: a klasszikus büntetőideológia magában hordja a szilárd jogrend és az erős állam eszményképét is.²³

A társadalmi érzületet kiszolgáló politikai intézkedések haszna azonban kontraproduktív lehet. A rövidtávon könnyen felismerhető siker rövid életű lehet, hiszen a szükséges társadalompolitikai intézkedé-

sek hiányában tényleges eredmény soha nem realizálódik, így a bizalmatlanság és a társadalom hangulata nem változik.²⁴ Ám a tapasztalatok alapján ez nem jelenti a klasszikus büntetőpolitika átértékelését vagy felülbírálatát, sőt, egyre irracionálisabb intézkedésekhez vezethet. „A demokratikus országokban egyre hangsúlyosabbá váltak a kontroll eszközei, és erősödtek a kényszerítő elemek. A büntetőpolitika például az Egyesült Államokban már az 1980-as évek elejétől az érzelmileg túlfűtött nagypolitika rangjára emelkedett. [...] Amerikában azóta a bűnözés ellen meghirdetett „háború” politikai illúzióival is le kellett számolni. A villámháború nem vezetett tartós eredményre, a permanens háborúra pedig a legkorszerűbbnek tartott civilizáció nem tudott berendezkedni. A kontrollnak, mint a társadalom szervező elvének alkalmazásába vetett hit azonban tartósnak bizonyult, és ma már ott ez hatja át az intim szférát is”.²⁵ Ez a büntetőpolitika legitimációjának csapdahelyzetére is felhívja a figyelmet. Azaz, a bizalmatlanság és a legitimációs deficitre adott természetes politikai reakció a szigorítás, ami a társadalmi elvárásoknak is megfelel. Azonban a sikertelenség – más társadalompolitikai intézkedések hiányában – eleve kódolva van, ami csak újabb szigorításokat eredményez.

²¹ Bayer 1996:67.

²² Kerecsi 2006:206.

²³ Christie 1991:76.

²⁴ Hack 2010:34.

²⁵ Gönczöl 2006:34.

A legitimációs felvetés nehézsége

A társadalmi igényekre alapozott büntetőpolitika talán egyik legproblematisabb része annak tetten érhetősége. Azaz valóban társadalmi érületet szolgál-e ki vagy sem. Az tény, hogy a társadalmi nyomás kérdésének részelemei mérhetőek. A hazai és nemzetközi közvéleménykutatások és a statisztikai adatbázisok segítségével jól mérhetőek és visszaigazolhatóak a bűnözéstől való félelem különböző aspektusai, a politikai rendszer összetevőivel szembeni bizalmatlanság, a börtönráták stb. A politika szemszögéből viszont a kérdés bonyolultabb, hiszen a pártpreferenciában vagy a választói szavazatokban is mérhető módon kellene megjelennie. Tehát a szakmai vita létjogosultságát kérdőjelezi meg, hogy a választói oldalról van-e a kérdésnek relevanciája. Nagyon nehéz mérni ugyanis, hogy egy párt programjában mely szakpolitikák, milyen erővel esnek latba. Ezt még azoknál a pártoknál is nehéz mérni, amelyeknél a büntetőpolitikai intézkedések kiemelt politikai önmeghatározásként jelennek meg. Nehéz megítélni ugyanis a protest szavazatok arányát, illetve hogy egyes (alapvetően nem bűnügyi) társadalmi problémákra adott büntetőpolitikai természetű választervek mennyire esnek latba a választásokon, vagy maga az eddig kezelhetetlennek tűnő társadalompolitikai problémára adott határozottnak tűnő politikai válasz.

III. Az igazságszolgáltatási procedúra legitimitása

Az elsősorban angolszász kriminológiai elméletek egy csoportja a legitimáció kérdésében az uralmi viszonyokat az igazságszolgáltatás mikrokörnyezetére vonatkoztatja. Ennek szereplői az uralmi viszony egyik oldalán a bíróságok és a börtönök, a másik oldalán a fogvatartottak állnak. A büntetőpolitika legitimációjának ilyen értelmezése már nem a politikai rendszer részének vagy egészének társadalmi legitimációját, hanem az uralmi viszonyok egy speciális színterét helyezi a fókuszba. Az alapvetően szociálpszichológiai szemléletű kutatások ezen irányra arra helyezi a hangsúlyt, hogyan éli meg az egyén az eljárást, aki a (jog)hatósággal kerül szembe. Az elméletek alapja, hogy a legitimitás döntően azon eljárások méltányosságához, korrektségéhez kötődik, amelyeken keresztül a hatóság gyakorolja a hatalmát.²⁶

A legitimáció eredője, hogy függetlenül a szankcióktól vagy a szabályok megszegése esetén szankció esélyétől és függetlenül attól, hogy egy szabályt jónak vagy éppen rossznak tartanak, a fogvatartottak engedelmeskedni fognak neki, mert:

a) a börtönnek vannak szabályai és törvényei, és a fogvatartottak hisznek annak helyességében, és megfelelőnek tartják azt,

²⁶ Tyler 2006:382; Tyler 2010:127-128; Jackson J. – Tyler R. T. – Bradford B. – Taylor D. – Shiner M. 2010:5.

b) ezeket a korrektnek tartott szabályokat a börtönőrök akár erővel is érvényesítik, innen fakad autoritásuk.²⁷

Más szóval, a legitimáció lényege szerint a fogvatartott belátja, hogy a börtönrezsím jogos, és hisz abban, hogy a börtönben kellenek a szabályok, és ezeket követni kell. Ezek a fogalmi keretek ugyanazok, amelyeket a legitim uralom viszonyrendszerének leírására használunk. Az elméletek paradoxona mégis az, hogy (legális jogi keretek között ugyan) egy erőszakkal kikényszerített és fenntartott uralmi viszonyban próbálja a legitim rendszer igényét felállítani.

A legitimáció ezen értelmezés szerint tehát: a) az alkalmazott elvek és gyakorlatok az igazságosságára, a méltányosságára, b) az uralmi viszony másik oldaláról tekintve a börtön által (reintegrációs feladatoként) közvetíteni próbált normák és értékek elfogadottságára, c) a büntető-igazságszolgáltatás és az annak alávetettek közti viszonyra fókuszál.²⁸

A legitimáció ilyen értelmezése több szempontból is problémás. A fogvatartottak belső meggyőződésének igénye a közvetített normák szempontjából a kriminálpedagógia, illetve a börtönök nevelési feladatainak egyik alapja. Annak megítélése azonban, hogy a fogvatartottak mennyire fogadják el a feléjük közvetített normákat és a normák közvetítésében a börtönt mint legitim autoritást, nagyon nehéz fel-

adat, értelmezésében számos torzító tényező lép fel.

A közvetített normák elfogadottsága és hitelessége

A fogvatartotti oldalról a manipulatív tényezőket is figyelembe kell venni, hiszen az elvárt normák (látszólagos) elfogadása például a korábbi szabadulás, más intézetbe való átszállítás feltételének egyik meghatározó elemeként is tekinthető (pl.: oktatásban, munkáltatásban való részvétel). Egyszerűbben fogalmazva, a börtön által elvárt normákhoz való alkalmazkodás a börtönélet nehézségeivel szembeni megküzdési stratégia része is lehet, ám ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy a fogvatartott valóban elfogadja a fogvatartás alatt kikényszerített viselkedési normákat. Sejthető, hogy ez a folyamat nem csak a börtön falain belül értelmezhető, hiszen a kikényszerített uralom önmagában hordozza a manipulatív alkalmazkodást, ami viszont nem egyenlő a legitimációval.

A hitelesség kérdése akkor jelenik meg legitimációs problémaként, amikor a társadalompolitikai intézményrendszer nem tudja biztosítani a fogvatartott számára a szabadulás után (vagy előtt) az elvárt normák szerinti életvitel minimum-feltételeit, és a börtön által közvetített értékek hitelenné válnak. Ez viszont a fogvatartottak oldaláról csökkenti a börtönök normaközvetítő (ebben az értelemben nevelési) funkciójának legitimitását, csökkenti az

²⁷ Jackson J. et al, u.o.

²⁸ Tyler 2010; Tyler 2006; Liebling A. 2000; Jackson J. et al, 5-6.

esélyét annak, hogy valóban kialakuljon egy belső meggyőződés és igény az elvárt viselkedési mintákkal összefüggésben. Ezen a ponton ugyanazzal a problémával találkozunk, mint sok más esetben a büntetőpolitikai kérdések terén, azaz más természetű társadalmi, szociális konfliktusok vetülnek ki az igazságszolgáltatás intézményére.

A közvetített értékek hitelessége tehát nagyban függ a kikényszerített uralmi viszony jellegzetességeitől, illetve attól a társadalmi környezettől, ahonnan a fogvatartott érkezik, és ahová visszamegy szabadulása után.

A viszonyok problémája

Az igazságszolgáltatási procedúra korrektségének más aspektusa is szorosan kapcsolódik ahhoz a megállapításhoz, miszerint a büntetőpolitika egyes társadalompolitikai problémákra adott válaszként is értelmezhető. Így a legitimitáció kérdését több kutató kapcsolja például az igazságszolgáltatás különböző szintjein megjelenő szociális és etnikai problémákhoz, így az etnikai profilalkotás, vagy az etnikumok bíróságok előtti és börtönökben megjelenő felülreprezentáltságához, illetve a fogvatartottakkal szembeni bánásmód kérdéséhez.²⁹ Példaképp hozhatjuk az angliai *Her Majesty's Inspectorate of Prisons for England and Wales* 2010-ben publikált vizsgálatát, ami egy 2008-ban végzett survey kutatás eredményeit vázolja.³⁰ Akkor több mint 9 000 kérdőívet vettek fel angol fogvatartottak között. A téma szempontjából a vizsgálat legfontosabb része a viktimizációs felmérés volt. A kérdésekre adott válaszok alapján a muszlim és nem muszlim megkérdezettek között a személyi állomány által elkövetett bántalmazások száma 37% és 24% lett. A fenyegetések és megfélemlítések száma 31% és 20% lett a két vizsgált csoport között. A felmérés szerint a legrosszabb helyzet a fiatalkorúak intézetében és az előzetes letartóztatásban lévők fogvatartására is szolgáló intézetekben található (a hazai szisztémában a „megyei előzetes-házakhoz” hasonlít leginkább). A megkérdezett muszlimok 48%-a gondolta úgy, hogy a bánásmód alapja az etnikai hovatartozása (szemben a nem muszlimok 9%-val), illetve vallási hovatartozása (45 és 9%).³¹ A kérdőív-adatok a fogvatartottak beszámolóján alapszik, így annak valóságtartalma más oldalról nem igazolt, ellenben rávilágít az angol börtönrendszer bizonyos diszfunkcióira, ami a legitimitás szempontjából is érdekes. A bánásmód szempontjából a legitimitációs kérdés ott fogható meg, hogy az egyén és a börtön viszonyában a börtön mennyire tud megfelelni a társadalom által alkalmazott törvényi és erkölcsi normáknak. Önmagában egy-egy eset, vagy egy börtön működésének szakmai hibái nem jelentenek a büntető-

²⁹ Helms 2009:12; Dolovich 2004:3-4; Jackson et al, u.o. 9.

³⁰ Bhuiand – Laura 2010.

³¹ Bhuiand – Laura 2010.

politika legitimációjának deficitjét. Ez akkor válik problémává, ha a rendszer egészére jellemzőek ezek az anomáliák, továbbá ha a társadalom valóban érzékeny a börtönökön belüli állapotokra, illetve reintegrációs feladatokkal kapcsolatban is létezik társadalmi elvárás. Más szóval a börtönök túltelítettsége, az alkalmazott büntetési elvek és gyakorlatok szigorúsága, az etnikai felülreprezentáltság is lehet legitim, ha az a társadalmi normákat tükrözi. Az etnikai színezetű társadalmi konfliktusok esetében például az a paradox helyzet állhat elő, hogy a muszlimok börtönökön belüli felülreprezentáltságának következménye lehet a velük szemben lévő negatív attitűd, ami valószínűsítenie fogja, hogy szociális, kulturális és kisebbségpolitikai térről büntetőpolitikai mezőre tereljék a probléma feloldását. Ez csak rontani fog a helyzeten, így tovább növekszik a számuk, és a folyamat csak spirálozódik. Ez egyben legitimálni is fogja az etnikai felülreprezentáltság kérdését.

A szociális vetület legitimitása is hasonló analógián működik. Ha nagyok a társadalmi egyenlőtlenségek, a társadalom jelentős része él szegénységben, és a börtönön kívüli és azon belüli körülmények között nincs jelentős különbség, úgy a társadalom érzékenysége a börtönön belüli viszonyokra kevésbé lehet érzékeny.

Összességében a fogvatartottakkal való uralmi viszony jellegzetességei és a közvetített normák elfogadásának célja valóban leírhatóak a legitimáció fogalmi kereteivel, azonban inkább

vetnek fel kriminálpedagógiai kérdéseket, mint legitimációs problémákat. A büntetőpolitika és intézményrendszere – felfogásom szerint – ugyanis továbbra is a társadalom részéről nyeri legitimációját, és nem a fogvatartottaktól. A bánásmód, a szociális és etnikai vetület is inkább a büntetőpolitikára ható társadalmi nyomás szempontjából értelmezhető.

IV. Az erőszak monopóliumának kérdése

A legitim erőszak állami monopóliumának fogalmi kereteit szintén Weber nevéhez köthetjük. Felfogása szerint a modern politikai szervezetek legitimációjának egyik alapja a kényszer alkalmazásának lehetősége: *„Sőt éppen annyira van presztízsük, amennyiben az élet-halál fölötti rendelkezésre is kiterjedő fizikai kényszer lehetőségét is magukban foglalják: erre vonatkozóan jellemző egyetértés van legitimitásukat illetően”*.³² A legitim fizikai erőszak használatának jogszerűségébe vetett hit az egyik alapja tehát a modern államok kialakulásának, és az erőszak állami monopóliumának. *„Az a hit, mely szerint a politikai szervezetek cselekvése sajátosan „jogszerű”, úgy megerősödhet – és modern viszonyok között éppen ez történik –, hogy csakis bizonyos politikai közösségek (nevezetesen: az „államok”) meghatalmazásával, vagy jóváhagyásával alkalmazhat egyáltalán „jogszerű” kényszert bármilyen más közösség.”*³³ [...] a politikai

³² Weber 2009:13.

³³ Weber 2009:13.

szervezet monopolizálja a legitim erőszakot, ami az államnak – mint minden legitim erőszak végső forrásának – a modern fogalmához vezet [...]”³⁴ Az állam az az emberi közösség, amely egy bizonyos területen belül [...] a fizikai erőszak monopóliumát (sikerrel) igényli [...] az állam számít az erőszakhoz való „jog” egyedüli forrásának.”³⁵

Az erőszak állami monopóliumának kérdésében jelentős változások történetek az elmúlt évtizedekben. A folyamatnak két fő mozgatórugója figyelhető meg, az egyik a globalizáció, a másik az erőszak privatizálása. A folyamatról és annak főbb irányairól Balogh László Levente 2011-ben megjelent tanulmányában adott alapos áttekintést.³⁶

Az államokat érő kihívások miatt az erőszak legitim használatának állami monopóliumát át kellett értékelni. Így az államoknak át kell azt ruházniuk más, nemzetközi szervezetekre és intézményekre, illetve az erőszak használatának terén le kell mondaniuk szuverenitásuk egy részéről. A folyamat másik oldala az „erőszak-szolgáltatás” privatizációjához köthető, amely az eredetileg állami monopólium körébe tartozó erőszak formáinak magánkézből való összpontosulását jelenti. Az erőszak privatizációjának Balogh László Levente tanulmánya alapján két fő iránya figyelhető meg:

a) Az alulról felfele irányuló privatizáció, amely leginkább a harmadik világ gyarmati országaira jellemző. Ezek az országok csak erős korlátozások mellett férnek bele modern állam fogalmi kereteibe. Ezek az országok „szuverenitásuk” elnyerése után hamar gazdasági, szociális és politikai válságba sodródtak. Ezekben az országokban a gyakori polgárháborús helyzet az állammal konkuráló helyi autoritások aktivitása, ami természetesen magával vonja az állami erőszak-monopólium bomlását.

b) A világ fejlett országaiban a felülről lefele irányuló privatizáció a jellemző, amelyben alapvetően két fő irányvonal figyelhető meg. Az egyik az elsősorban katonai, a másik a biztonsági szektor önálló gazdasági ágazattá válása.³⁷

A szakirodalmak a legitim állami erőszak kérdését elsősorban katonai oldalról vizsgálják. Büntetőpolitikai értelemben azonban alapvetően a börtönök és büntetés(-végrehajtás) terén megjelenő piaci és más nem állami szereplők mutatkozása lesz releváns kérdés. A büntetőpolitika intézményrendszerében megjelenő magánszektor térnyerése Amerikához köthető a 70-es évek második felétől.

Az erőszak privatizációja és az állami kontroll problémája

A szakirodalom az amerikai privatizációs folyamat elméleti igazolását a liberális és libertarianus elvekben és államfelfogásban látja.³⁸ Eszerint az állam mesterséges képződ-

³⁴ Weber 2009:21.

³⁵ Weber 1970:380.

³⁶ Balogh 2011; Leander 2004.

³⁷ Balogh 2011:127.

³⁸ Christie 2004:151-152; Balogh 2011.

mény, tekintélye, törvényes hatalma azon alapul, amit az egyének átruháznak rá. Az állam szerepe arra korlátozódik, hogy a törvények uralmát biztosítsa, és megvédje az egyéni jogokat. Az egyént is megilleti az a jog, hogy megvédje magát a fenyegető fizikai ártalomtól, amely akár kényszerítő hatalom gyakorlásával is egyenlő lehet. Ebben a felfogásban a büntetőpolitika, mint az állam által szolgáltatott legitim erőszak monopóliuma, a legalitás háttérének megteremtésében merül ki. *„Ezeknek a folyamatoknak a fő mozgatórugója a neoliberais gazdasági kánon által meghirdetett államkarcsúsítás programja, amely folyamatosan a kiadások csökkentésével és a hatékonyság növelésével érvel, és aminek következtében az állami erőszak bizonyos eszközeinek kiszervezése révén kivonja magát a demokratikus ellenőrzés lehetősége alól”.*³⁹ Nils Christie szavaival fogalmazva azonban *„egy ilyen berendezkedés könnyűszerrel szörnyszülött megoldásokat hozhat, jóllehet rendezett felszínű és hatékony szörnységeket”.*⁴⁰

A piaci szereplők megjelenését az állami feladatok átvételében általában hasonló érvkészlettel igazolják. Ez leegyszerűsítve a költséghatékonyságot és a szolgáltatások minőségét jelenti. A büntetőpolitika intézmény- és eszközrendszere privatizációjának tagadhatatlan érdemei vannak a szolgáltatások színvonala terén. Azonban számos dilemma merül fel annak kapcsán, hogy mennyire lehet eladó az állam büntetőhatalma. Ahogy Balogh László Levente is

megfogalmazta, a piaci szereplők térnyerése együtt járhat azzal, hogy az erőszak alkalmazásának bizonyos formái kikerülnek a demokratikus ellenőrzés alól. Ennek legjobb példái a magánbörtönök megjelenése, ahol az építés és az üzemeltetés mellett az őrzési (erőszak-alkalmazási) feladatokat is piaci szereplők veszik át.

A büntetés-végrehajtási szervezetek alapvetően militáns módon, szigorú szervezeti, hierarchikus rendben működnek (függetlenül attól, hogy reintegrációs funkciót egyaránt betöltenek, és számos országban demilitarizálták a szervezetek arcukat). Ennek okát kereshetjük abban is, hogy potenciálisan veszélyes emberek között kell dolgozni, de a büntetés elretentő erejét is növeli a katonai formalitások szerint működő fegyelmezett világ. A börtönök totális rendszerjellege azonban a fegyőrökre egyaránt érvényesül/vonatkozik. A merev hierarchia, a döntési kompetenciák lehatárolása, a túlszabályozott katonai jelleg, a szigorú állami kontroll éppen annyira szolgálja az erőszak alkalmazásának felügyeletét, mint a büntetési célokat. A fegyveres testületek tagjai (vagy büntető-igazságszolgáltatás tisztviselői) szigorú állami kontroll alatt állnak, ami magas szintű lojalitást feltételez, bizonyos jogokról való lemondást követel meg tőlük. Az intézményrendszer minisztériumi felügyelet mellett működik, az alkalmazott elvek és gyakorlatok, illetve azoknak való megfelelés demokratikus ellenőrzés alatt áll. Egy korlátolt felelősségű társaság, vagy

³⁹ Balogh 2011:130.

⁴⁰ Christie 2004:152.

egy részvénytársaság fegyőri funkciót betöltő alkalmazottja azonban legjobb esetben is a cég felé tartozik lojalitással, a munkája felett megjelenő állami kontroll csak torzulva, közvetetten jelenik meg.⁴¹

A piaci logika problémája

A másik probléma, ami a privatizációval kapcsolatban felmerült Nils Christie munkájában is, az a piaci logikából fakadó törvényszerűségek megjelenése az állam büntetőpolitikájában. Az állam és az erőszak viszonyának átrendeződése, és az állam szerepének változó felfogása bemutatható természetes folyamatként is, ami a költséghatékonyság és a minőség szempontjából társadalom igényeinek is megfelelhet. A piaci szemlélet azonban olyan folyamatokat indított (vagy indíthat) el, amelyek viszont komoly legitimációs kérdéseket vethetnek fel.

Amerikában a büntetés-piac több millió embert foglalkoztat, és nemzetgazdasági szempontból sem elhanyagolható iparágga nőtte ki magát. A piaci logika akkor és úgy érvényesül, hogy versenyhelyzetet teremt a büntetés-piacon. A verseny logikája viszont magával hozza a profitorientált szemléletet, valamint azt is, hogy a fejlődéséhez új piacokat kell keresni, vagy teremteni (!). A piaci szereplők nagyarányú megjelenésének kezdete egybe esik az amerikai treatment ideológia 1970-es évek végi válságával, és a retributív büntetőpolitikai elvek töretlen népszerűségének kezdetével. Azóta a dinamikus növekvő piac együtt nő a dinamikus növekvő fogvatartottak számával. A piaci szereplők száma, az iparág mérete és a fogvatartottak száma együtt nőtt a többszörösére.

Carrie L. Cook és Jodi Lane tanulmányukban⁴² hivatkoznak azokra az elméleti kérdésekre, amelyek a büntetőpolitika legitimációjában megjelenő társadalmi nyomás irányait feszegetik. Azaz a társadalom bűnérezetére kiváltott politikai cselekvés rejlik az egyre szigorodó megtorló jellegű büntetőpolitika mögött, vagy a média és a politika táplálja a társadalom bűnérezetét önmaga politikájának igazolására. Nils Christie könyve alapján az utóbbi feltételezhető, kiegészítve azt a piaci szereplőkkel. A sejtés, ami a szerzők munkájában egyértelműen kiérezhető, nyilván nehezen igazolható. Azonban nem abszurd feltételezés, hogy a büntetőpolitika alakításában (egymásra ható tényezőként) a társadalmpolitikai szempontok, a társadalom elvárásainak való megfelelés mellett (Amerikában legalábbis) a gazdasági szempontokat sem lehet figyelmen kívül hagyni.

⁴¹ Egyaránt felveti ez a probléma a legitimáció pszichológiai vonzatát is. Mennyire lehet legitim egy büntetés, hiteles a közvetített érték, amit például egy magáncég szolgáltat.

⁴² Cook – Lane 2009:587.

Társadalmi szervezetek kérdése

A nem állami szereplők térnyerésének értelmezésénél nagyon nehéz meghúzni a határt, hogy mit tekintek a büntetés és az erőszak privatizációjának, és mi az, amit nem. A lehetőségek nagyon széles skálán mozognak: börtön építése, fegyveres őrzése, a felügyelet, a fogvatartottak nevelése, a börtönök funkcionális működéséhez szükséges szolgáltatások (pl. élelmiszer) szállítása, stb.

Különösen érdekes és hazánkban is aktuális probléma ezek közül a civil szervezetek jelenléte a börtönök körül. Európában és Amerikában is számtalan eltérő modell és törvényi szabályozás mellett működnek ezek a szervezetek. Alapvetően azonban mindenhol hasonló logika adja működési keretüket. Feladatkörüket a börtönöktől átvállalt szerepek – oktatás, egészségügy, szociális szolgáltatás stb. – adják, melyekre az államok nem tudnak, vagy nem éri meg nekik költeni.

A civil szervezetek sok esetben a közigazgatás diszfunkcióiból (pl. bürokratikus jelleg, személytelenség, reintegrációs munka hitelessége) fakadó réseket tömik be. A civil szektor ugyanis társadalmi beágyazottsága miatt adományokat tud gyűjteni, önkénteseket képes nagy számban mozgósítani, amire a börtönök nem képesek, sok helyen törvényileg sem tehetik meg. Így a szervezetek helyismeretüket és sok esetben jelentős szakértelmüket kihasználva olcsóbban, célzottabban, ezáltal

hatékonyabban tudnak fellépni. A szervezetek nagyrészt a börtönök falai között működnek, szerepük a reintegrációs és reszocializációs téren elvitathatatlan. Azonban csakúgy, mint a forprofit vállalatok, az állami erőszak-szolgáltatás intézményrendszerének munkájából szeretnének részesülni (függetlenül attól, hogy a végzett munka nem az erőszakhoz köthető). Ha az adományokat, az állami támogatásokat, vagy a pályázati pénzekben rejlő lehetőségeket tekintjük,⁴³ az hasonló folyamatok kialakulásához vezethet, mint a piaci szereplők megjelenése. Azaz, versenyhelyzet alakul ki a szervezetek között, ám a piac behatároltsága miatt a források előbbutóbb néhány nagyobb szervezet kezében fognak koncentrálni. A szakmai és pénzügyi összefonódások egyik következménye lehet, hogy a büntetőpolitika „reintegrációs piacán” a nyújtott szolgáltatás és a sikeres reintegráció társadalompolitikai háttéréből fakadó valós igény eltávolodik egymástól.⁴⁴ Alapvető európai tendencia, így hazánkban is, hogy az állam a börtönök reintegrációs feladatainak egyre bővülőbb részét kiszervezi a civil szféra irányába. A

⁴³ Hazánkban ez az elmúlt öt év alatt milliárdos összegeket jelentett.

⁴⁴ Egy példával élve, ha egy angol börtön pályázatot ír ki fogvatartotti oktatási feladatok ellátására, és szerződést köt több évre egy civil szerzettel, úgy az a szervezet tapasztalata és referenciája révén valószínűbben fogja más börtönöknél is sikeresen megnyerni a pályázatot. Egy idő után viszont a szervezet a börtönben folyó oktatási feladatokat saját képzési palettájához fogja igazítani, és nem a munkaerő-piaci igényekhez. A szakmai és pénzügyi összefonódások és a tapasztalat miatt a szervezet viszont már nehezen felcserélhető egy másikkal, és akkor is csak egy másik civil szervezet jöhet szóba.

folyamatokban lévő veszélyek ellenére nagyon fontos tényező lehet azonban, hogy ellensúlyozni tudja a retributív dominanciájú büntetőpolitika egyes hatásait.

Összegezve tehát, az elmúlt évtizedekben a legitim erőszak állami monopóliumának átértékelődési folyamatát figyelhetjük meg. A folyamat részben a liberális államfelfogás eszméjére támaszkodik, másfelől a költséghatékonyság társadalmi igényre alapozza létjogosultságát. Felmerül azonban a kérdés, hogy a cégek profitorientáltsága és bővülő piaca, (függetlenül a gazdaságra gyakorolt hatásaitól) mennyiben fedi le a társadalom valós érdekeit, mennyire tudja (vagy akarja) figyelembe venni a büntetőpolitika társadalompolitikai vonzatait. Továbbá a piaci szemlélet és a demokratikus kontroll egyre jobban korlátozott jelenléte mennyiben felel meg a büntetés szimbolikus és funkcionális céljainak.

A civil szervezetek egyre bővülő térnyerése a reintegráció és a jogvédelem terén vitathatatlan érdekeket tudhat magáénak, tevékenysége szakmai ellensúlyként is funkcionál a retributív büntetőpolitikával szemben. Azonban a büntetőpolitika intézményrendszerében betöltött – egyre szervezettebben megjelenő – szerepe hasonló folyamatokat eredményezhet, mint az a piaci szereplők esetén tapasztalható.

Összegzés

A társadalmi elvárások politikai intézkedésekben való visszatükröződése, illetve a társadalmi érzületre alapozott büntetőpolitika a kriminológiai szakirodalmak egyik legvitatottabb problematikája. A dilemma lényege, hogy a társadalmi érzület politikai döntések igazolásaként való elfogadása szakmailag kritizálható, és az intézkedések könnyen kontraproduktívá is válhatnak. Felmerül azonban az a probléma, hogy a politikai döntéshozatal mennyire hagyhatja figyelmen kívül a társadalmi elvárásokat – függetlenül attól, hogy a társadalmi érzületnek mi az alapja, hiszen az a demokratikus politikai rendszer egyik fundamentuma. A büntetőpolitika legitimációjának másik fő értelmezése már nem a politikai rendszer részének vagy egészének társadalmi legitimációjára, hanem az egyén és a büntetőpolitika intézményrendszerének hatalmi viszonyaira helyezi a hangsúlyt. A büntetőpolitika legitimációjának harmadik nagyobb elméleti csoportja a legitim erőszak állami monopóliumának átértékelődési folyamatára fókuszál. Az erőszak privatizációjában a demokratikus kontroll korlátozott lehetősége, valamint a büntetés céljával és társadalompolitikai vonzatával nem összeegyeztethető piaci szemlélet adja a legitimációs problémákat.

Hivatkozás és felhasznált irodalom

- Balogh László Levente 2011 Állam és erőszak. *Politikatudományi Szemle*, 1:119-134. Forrás: http://www.poltudszemle.hu/szamok/2011_1szam/balogh.pdf
- Bayer József 1997 *A politikai legitimitás*. Napvilág – Scientia Humana, Budapest.
- Bayer József 1996 A legitimációs válság folyamatossága. *Politikatudományi Szemle*, 3:65-68. Forrás: http://www.poltudszemle.hu/szamok2/1996/1996_3szam/bayer.pdf
- Bibó István 1986 *Válogatott tanulmányok I; IV*. Magvető Kiadó, Budapest.
- Bihari Mihály – Pokol Béla 1992 *Politológia*. ELTE ÁJK, Budapest.
- Christie, Nils 1991 *A fájdalom korlátai*. Európa Kiadó, Budapest.
- Christie, Nils 2004 *Büntetésipar*. Osiris, Budapest.
- Cook, Carrie L. – Lane, Jodi 2009 The place of public fear in sentencing and correctional policy. *Journal of Criminal Justice* (37) No. 6; November–December, 586-595. – <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0047235209001123>
- Dolovich, Sharon 2004 Legitimate Punishment in Liberal Democracy. University of California, Los Angeles. *Research Paper*, No. 04-1.
- Farrall, Stephen – Gray, Emily – Jackson, Jonathan 2007 *Theorising the Fear of Crime: The Cultural and Social Significance of Insecurities about Crime – Experience and Expression in the Fear of Crime*. Working Paper, No. 5. https://www.academia.edu/2734797/Theorising_the_fear_of_crime_the_cultural_and_social_significance_of_insecurities_about_crime
- Gönczöl Katalin 2002 A nagypolitika rangjára emelkedett büntetőpolitika. *Jogtudományi Közlöny*, 5.
- Gönczöl Katalin 2006 A szolgáltatott igazság. In Jacsó Judit (szerk.) *Bizalom – Társadalom – Bűnözés*. Kriminológiai Közlemények, Különkiadás, Miskolc.
- Hack Péter 2010 Kriminálpolitikai paradigmák ütközése. In Vig Dávid (szerk.) *Kriminológiai Közlemények 68 – Globalizáció kihívásai – kriminálpolitikai válaszok*. Budapest.
- Helms, Ronald 2009 Modeling the politics of punishment: A conceptual and empirical analysis of 'law in action' in criminal sentencing. *Journal of Criminal Justice* (37) 1:10-20. Forrás: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0047235208001384>
- Hindpal, Singh Bhuiand – Nettleingham, Laura 2010 *Muslim prisoners' experiences: A thematic review HM Inspectorate of Prisons*. www.ohrn.nhs.uk/resource/policy/MuslimPrisonersThematic.pdf

- Jackson, Jonathan 2004 Experience and expression – Social and Cultural Significance in the Fear of Crime. *British Journal of Criminology*, 44.
- Jackson, Jonathan – Tyler, Tom R. – Bradford, Ben – Taylor, Dominic – Shiner, Mike 2010 Legitimacy and procedural justice in prisons. *HM Prison Service Journal* (191).
- Kerezsi Klára 2006 *Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája*. Complex Kiadó, Budapest.
- Kerezsi Klára 2006 Vélemények a bűnről és büntetésről – egy lakossági attitűdvizsgálat tapasztalatai. In Irk Ferenc (szerk.) *Kriminológiai Tanulmányok* 43. OKRI, Budapest.
- Kerezsi Klára 2002 Az alternatív szankciók helye és szerepe a büntetőjog szankciórendszerében. In Irk Ferenc (szerk.) *Kriminológiai Tanulmányok* 39. OKRI, Budapest.
- Kovács Gábor 2006 Demokrácia, válság, legitimitás. *Kellék*, 29. szám.
- Kury, Helmut – Woessner, Gunda – Lichtblau, Andrea – Neumaier, André 2004 Fear of Crime as Background of Penal Politics? In Gorazd Mesko – Milan Pagon – Bojan Dobovsek (szerk.) *Policing in Central and Eastern Europe: Dilemmas of Contemporary Criminal Justice*. University of Maribor.
- Leander, Anna 2004 *Globalisation and the State Monopoly on the Legitimate use of Force*. Syddansk University, Political Science Publications, 7.
- Liebling, Alison 2000 Prison officers, policing and the use of discretion. *Theoretical Criminology*, 4.
- Mezey Barna 2010 *Régi idők tömlőcei*. Rubicon Kiadó, Budapest.
- Moore, Simon – Shepherd, Jonathan 2007 The elements and prevalence of fear. *British Journal of Criminology*, 47.
- Szabó Mikós 1989 A legitimitáció történeti alakváltozásai. In Tallár Ferenc (szerk.) *Politikai kultúra Magyarországon 1896–1986*. Medvetánc könyvek, Budapest.
- Tyler, Tom R. 2010 Legitimacy in corrections. *Criminology and Public policy* (9) 20.
- Tyler, Tom R. 2006 Psychological perspectives on legitimacy and legitimation. *Annual Review of Psychology*, (57).
- Walle, Steven Van de: Trust in the Justice System. *HM Prison Service Journal* (183) 2009.
- Weber, Max 1970 *Állam Politika Tudomány*. KJK, Budapest.
- Weber, Max: *Politikai szociológia*. Helikon, Budapest 2009.

